

۳۸۹۵۱

کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران
تاسیس ۱۳۰۲

دانشگاه تهران
دانشکده حقوق و علوم سیاسی

مقایسه تحلیلی جرائم توهین و نشر اکاذیب

استاد راهنما:

دکتر ایرج گلدوزیان

استاد مشاور:

015828

دکتر روشنعلی شکاری

نگارش:

میرعلی جامعی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در

رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی

شهریور ۱۳۸۰

۳۸۹۶۸

تقدیر و تشکر

سپاس بی‌منتها سزاوار پروردگاری که ندای «انی اعلم ما لاتعلمون» او آیتی از دانش انسان و بهانه‌ای در سجده‌کروبیان و بضاعتی در ضمیر قدسیان است.

و با تشکر وافر از استاد بزرگوار که بی‌منت و رشوت، باران رحمت دانایی بود بر کویر زحمت ناآگاهی دانشجویان، آقای دکتر گلدوزیان و با تقدیری شایسته از لطف جسیم و عنایت عمیم اساتید گرامی آقای دکتر شکاری و سرکار خانم دکتر معظمی. پیروزی و شادکامی روزافزون را در عقبی و این مکان دون، خاضعانه از خداوند بزرگ برایشان مسئلت دارم.

تقدیم به

پدر و مادرم که دست رحمت الهی و کرم

عظیم خدایی اند، آنان که جویبار پر عاطفه

عشق اند و بانردبان محبت آنهاست که بر بام

سعادت ره می یابیم. سپاس از آنها ستایش

ایزد منان است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
الف	پیشگفتار
۱	مقدمه : موقعیت و اهمیت جرائم توهین و نشر اکاذیب در نظام حقوقی ایران
۲	سابقه تاریخی
۳	مبحث اول : حقوق قبل از اسلام
۳	الف) ادیان الهی
۳	۱- تورات
۴	۲- دوره زرتشت
۴	۳- انجیل
۵	ب) حقوق باستان
۷	مبحث دوم : حقوق اسلام
۸	الف) کتاب
۹	ب) روایات
۱۱	مبحث سوم : حقوق ایران
۱۱	الف) حقوق ایران قدیم
۱۲	ب) حقوق موضوعه ایران

فصل اول: توهين، هتك حرمت و يا اهانت	۱۸
بخش اول: تعريف توهين	۱۸
مبحث اول: تعريف لغوي توهين	۲۰
مبحث دوم: تعريف اصطلاحی توهين	۲۱
مبحث سوم: تعريف توهين در حقوق تطبيقي	۲۴
الف) حقوق فرانسه	۲۴
ب) حقوق انگليس	۲۴
ج) حقوق اسكاتلند	۲۵
بخش دوم: عناصر متشکله جرم توهين	۲۶
مبحث اول: عنصر قانونی	۲۷
مبحث دوم: عنصر مادی	۳۳
الف) فعل يا ترک فعل وهن آور	۳۴
(۱) فعل مادی وهن آور	۳۴
(۲) ترک فعل وهن آور	۳۶
ب) مشخص بودن طرف اهانت	۳۸
(۱) شخص طرف اهانت موضوع ماده ۶۰۸	۳۸

۴۲	(۲) شخص طرف اهانت موضوع ماده ۶۰۹
۴۹	(۳) علنی و حضوری یا غیابی بودن توهین
۵۳	(ج) وسیله ارتکاب جرم
۵۵	مبحث سوّم : عنصر معنوی
۵۶	(الف) سوء نیت عام
۵۷	(ب) سوء نیت خاص
۶۰	بخش سوّم : مجازات توهین
۶۰	مبحث اوّل : مجازات توهین ساده
۶۱	مبحث دوّم : مجازات توهین مشدّد
۶۱	(الف) توهین به اعتبار شخصیت و مقام طرف اهانت
۶۱	(۱) توهین به مقدسات
۶۳	(۲) توهین به رئیس جمهور و سایر مقامات مملکتی
۶۴	(۳) توهین به رئیس یا نماینده سیاسی کشور خارجی
۶۴	(ب) توهین به اعتبار نحوه ارتکاب یا سوء نیت خاص توهین کننده
۶۵	(۱) هجو کردن
۶۵	(۲) توهین بوسیله مطبوعات

۳) توهین به بانوان.....	۶۶
۴) توهین به اموات.....	۶۶
مبحث سوّم: تعدد و تکرار در توهین.....	۶۸
فصل دوم: نشر اکاذیب.....	۷۲
بخش اوّل: تعریف نشر اکاذیب.....	۷۲
مبحث اوّل: تعریف لغوی نشر اکاذیب.....	۷۲
مبحث دوّم: تعریف اصطلاحی نشر اکاذیب.....	۷۳
بخش دوّم: عناصر متشکله جرم نشر اکاذیب.....	۷۴
مبحث اوّل: عنصر قانونی.....	۷۴
مبحث دوّم: عنصر مادی جرم نشر اکاذیب.....	۷۶
الف) اظهار اکاذیب (فعل مثبت مادی).....	۷۷
ب) اسناد عمل خلاف واقع به غیر.....	۷۸
ج) وسیله ارتکاب جرم.....	۸۰
۱) نامه.....	۸۱
۲) مراسلات.....	۸۱

۳) شکوائیه یا عرایض	۸۱
۴) گزارش	۸۱
۵) توزیع اوراق چاپی یا خطی با امضاء یا بدون امضاء	۸۲
مبحث سوّم: عنصر معنوی	۸۴
الف) سوء نیت عام	۸۴
ب) سوء نیت خاص	۸۵
۱) قصد اضرار بغير (شرط نبودن فعلیت ضرر مادی یا معنوی)	۸۷
۲) قصد تشویش اذهان عمومی	۸۸
۳) قصد تشویش اذهان مقامات رسمی	۸۸
بخش چهارم: مجازات نشر اکاذیب	۹۲
فصل سوم: مقایسه جرائم توهین و نشر اکاذیب و وجوه اشتراک و افتراق آنها با جرائم مشابه	۱۰۰
بخش اوّل: وجوه اشتراک و افتراق توهین و نشر اکاذیب	۱۰۰
مبحث اوّل: جهات اشتراک	۱۰۰
مبحث دوم: جهات افتراق توهین و نشر اکاذیب	۱۰۲

بخش دوّم: وجوه اشتراك و افتراق جرائم توهين و نشر اكاذيب با جرايم مشابه ...	۱۰۴
مبحث اوّل: جهات اشتراك	۱۰۶
مبحث دوّم: جهات افتراق	۱۰۷
الف) تفكيك توهين و نشر اكاذيب از افترا	۱۰۷
(۱) جهات افتراق توهين و افترا	۱۰۷
(۲) جهات افتراق اشاعه اكاذيب و افترا	۱۱۰
ب) جهات افتراق افترا و توهين و نشر اكاذيب با قذف	۱۱۱
(۱) جهات افتراق افترا و قذف	۱۱۱
(۲) جهات افتراق توهين با قذف	۱۱۳
(۳) جهات افتراق نشر اكاذيب با قذف	۱۱۴
نتيجه گيري	۱۱۶
فهرست منابع و مآخذ	۱۲۲

پیشگفتار

کلمه برجسته آزادی یکی از اصول مهم دموکراسی های امروزی به شمار می رود، اگرچه در طول تاریخ افرادی پیدا شدند که برای آزادی معنای وسیع تری قائل شده و پنداشتند که انسان می تواند تا حدودی که به آزادی دیگران لطمه وارد نشود از آزادیهای انسانی خود استفاده کند. لیکن در کلیه نظامهای حقوقی، قانون مشخص کننده محدوده آزادیهاست. از انواع آزادیها می توان آزادی بیان و قلم را ذکر کرد که در حدود مصالح اجتماع می باشد.

هر نظام حقوقی که در مقام دفاع از آزادی بیان و قلم برآید حتماً باید این قضیه را مدنظر قرار دهد که آزادی مطلق در بیان و قلم موجب توهین به شرافت و حیثیت انسانها می گردد به همین خاطر ما آزادی بیان و قلم را فقط تا آنجا جایز می دانیم که به حیثیت و شرافت انسانها لطمه وارد نسازد.^(۱)

اهمیت شرافت و حیثیت افراد، قانونگذاران را نیز برآن داشت که مقرراتی را بطور مدون برای حفظ و حمایت از اینها تدوین کرده و ضمانت اجراهای مناسبی هم برای آنها پیش بینی کنند. اعلامیه جهانی حقوق بشر و قوانین اساسی و عادی کشورها این امر مهم؛ یعنی حمایت از آزادی و شخصیت معنوی افراد را سرلوحه سیاستهای خود قرار داده اند. در نظام جمهوری اسلامی ایران نیز متن ما با سرلوحه قرار دادن مقررات مدون شرعی و عرفی قوانینی را در این زمینه تدوین و تصویب کرده و متناسب با پیشرفتهای

۱- هاشمی، سیدمحمد، حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران، جلد دوم، چاپ اول، انتشارات صدر قم، ص ۱۷۱.

توسعه‌های علمی، فرهنگی، اجتماعی و... اصلاحاتی نیز صورت داده است که سیر قانونگذاری در نظام جمهوری اسلامی این امر را بهتر و روشن‌تر نشان می‌دهد.

به لحاظ پراکندگی این قوانین در نظام قانونگذاری ما و تغییراتی که تا به حال در آنها بروز کرده و نیز به لحاظ برخی سؤالاتی که برای دانشجویان و دانش پژوهان علم حقوق پیش می‌آید لازم دانستیم که به بررسی اجمالی جرایم علیه شخصیت معنوی افراد و نیز به بررسی تکمیلی و مقایسه‌ای جرم توهین و نشر اکاذیب بپردازیم.

در این راستا همانند بسیاری از تحقیقات انجام شده در علوم انسانی از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است؛ یعنی، با مراجعه به کتب و مقالات موجود پاسخ کلی مفروضات ذهنی را پیدا کرده و به همراه تراوشات ذهنی نویسنده این تحقیق را انجام داده‌ایم. و در ضمن تحقیق، در موارد لزوم به حقوق کشورهای خارجی (انگلیس و فرانسه و...) نیز رجوع کرده و در نهایت ضمن نتیجه‌گیری، راجع به خلاءهای قانونی موجود در نظام حقوقی ایران پیشنهادهای ارائه شده است.

مطالب پایان نامه پس از طرح پیش‌گفتار و مقدمه در سه فصل که هر فصل دارای مباحث و بخشهایی است، ارائه گردیده است.

(۱) فصل اوّل - توهین، هتک حرمت و یا اهانت.

(۲) فصل دوّم - نشر اکاذیب.

(۳) فصل سوّم - مقایسه جرائم توهین و نشر اکاذیب و وجوه اشتراک و افتراق آنها با

جرائم مشابه.

مقدمه: موقعیت و اهمیت جرائم توهین و نشر اکاذیب در نظام حقوقی ایران

مجموع جرائم ارتكابی با توجه به موضوع جرم، در یک تقسیم‌بندی کلی به سه گروه جرایم علیه اشخاص، جرایم علیه اموال و مالکیت و جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی تقسیم می‌شوند که هر یک از این تقسیم‌بندی‌ها جرائم متعددی را با دسته‌بندیهای متفاوت شامل می‌گردند. جرایم ارتكابی علیه اشخاص به اعتبار موضوع مورد تعرض به دو دسته جرائم علیه تمامیت جسمانی و فیزیکی اشخاص و جرایم علیه تمامیت معنوی اشخاص منقسم، که هر کدام نیز دارای تقسیمات فرعی می‌باشند. در جرایم علیه تمامیت جسمانی، جسم و جان اشخاص مورد تجاوز و صدمه قرار می‌گیرد که در رأس آنها قتل عمدی قرار دارد که شدیدترین و مهمترین نوع این جرایم محسوب می‌گردد. در حالیکه در جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص اولاً ضرر متوجه شخصیت معنوی بوده، ثانیاً ضرر وارده در این گروه از جرائم از نوع صدمات روحی و معنوی می‌باشد نه از نوع صدمات و ضررهای جسمی (بدنی).

دسته اخیر خود به اعتبار وجود یا فقدان جبر و عنف مادی در حین ارتكاب عمل مجرمانه به دو گروه تقسیم می‌گردند:

(۱) جرائمی که توأم با جبر مادی است، نظیر جرائم علیه آزادی (توقیف و حبس غیرقانونی) هتك حرمت منازل و املاک، افشای مطالب و مراسلات.

(۲) جرائمی که توأم با جبر مادی و عنف نیستند به عبارت دیگر جرائمی که جبر و

عنف و اعمال زور در ارتکاب آنها دخالتی ندارد مانند تهدید، توهین، افترا و نشر اکاذیب. لازم به ذکر است که تفاوت مذکور در خصوص این دو دسته از جرایم مطلق نیست و نسبی است چراکه در افترا و کذب و اعمال منافی عفت و عصمت «موضوع مواد ۱۳۹ تا ۱۶۴ قانون مجازات اسلامی و مواد ۶۹۷ الی ۷۰۰ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات)» ممکن است صدمه معنوی و روحی و اخلاقی به نحوی شدید باشد که به سلامت جسمانی مجنی علیه نیز لطمه وارد سازد و علیرغم آن، در بازداشت غیرقانونی که مبتنی بر سلب آزادی شخص مجنی علیه در شرایط مخصوصی است صدمه وارده صدمه‌ای است صرفاً معنوی و ارتباطی به آسیب به تمامیت جسمانی ندارد.^(۱)

بنابراین با توجه به موضوع مورد تجاوز در جرائم مختلف، چون آنچه که موضوع جرائم توهین و نشر اکاذیب واقع می‌گردد، شخصیت معنوی و حیثیت افراد می‌باشد لذا این جرائم را از جمله جرائم علیه حیثیت و شرافت نامگذاری نموده‌اند.

سابقه تاریخی

رویه معمول براین است که به منظور شناخت موضوع نخست به سابقه تاریخی آن پرداخته و بعد از ذکر شمه‌ای از سوابق، آن را با استفاده از معنای لغوی و حقوقی تعریف می‌نمایند و بنابراین در مقام بیان سابقه تاریخی، جرایم توهین و نشر اکاذیب را در سه دوره مطالعه می‌کنیم که عبارتند از:

۱- گلدوزیان، ایرج، حقوق جزای اختصاصی، جرائم علیه (تمامیت جسمانی، صدمات معنوی، اموال و مالکیت امنیت و آسایش عمومی). چاپ هفتم. انتشارات دانشگاه تهران ۱۳۸۰. ص ۳۵.

(۱) حقوق قبل از اسلام

(۲) حقوق اسلام

(۳) حقوق ایران

لازم به ذکر است که جرم توهین از دیرینه کهنی برخوردار بوده و در هر دوره‌ای مدنظر شارع واقع شده است. لیکن، چون جرم نشر اکاذیب به لحاظ وجود وسایل ارتباط جمعی (رادیو، تلویزیون، مطبوعات، نشریات و...) که رکن اساسی جرم نشر اکاذیب را تشکیل می‌دهد و نیز شاید به لحاظ عدم برخورداری مردم از نعمت نوشتن و خواندن، از قدمت چندانی برخوردار نمی‌باشد و در جامعه امروزی با توسعه وسایل نشر، ایجاد شده و از امور مستحدثه محسوب می‌شود.

مبحث اول: حقوق قبل از اسلام

الف: ادیان الهی

(۱) تورات

در خصوص توهین و دروغ‌گویی در تورات (سفر خروج)^(۱) می‌خوانیم «بزرگان قوم را ناسزا نگو و رئیس قوم را نفرین نکن (باب ۲۲ آیه ۱۷) شایعه بی‌اساس را انتشار نده، با ظالم همدست نشو تا (برای او) شاهد دروغین باشی (باب ۲۳ - آیه ۱) از سخن دروغ دوری جو و شخص بی‌گناه و درستکار را نکش، زیرا ظالم را مبرا نخواهیم کرد (باب ۲۳

۱- تورات قدیم شامل پنج سفر یا کتاب به شرح زیر است: سفر پیدایش یا تکوین، سفر خروج، سفر اعداد، سفر لویان و مثنی